

Tover meer leven in je tuin

Hoe maak je van je tuin een wonderlijk plekje?

Vink aan wat je al hebt en kijk wat er nog mogelijk is

creatief met **afval**

plant 1 boom, struik of klimplant

maak een **blotevoetenpad**

kies voor een natuurlijke omheining

kweek zelf je **natuursnoepjes**

geef een thuis aan wilde diertjes

laat **bladeren** liggen

maak een **(mini)vijver**

plant 15 soorten bloeiende planten

maak een **bonentipi**

Hoe maak je van je tuin een wonderlijk plekje

Natuur ontdekken begint in je eigen tuin. De oppervlakte aan tuinen in Vlaanderen is veel groter dan de oppervlakte aan beschermd natuurgebied. Door de natuur in je tuin te helpen, kan je een groot verschil maken. In deze tuingids reiken we je tien kant en klare stappenplannen aan om je tuin om te toveren tot een wonderlijk plekje en een thuis te geven aan wilde dieren.

Onze 10 tips

- 1 Water doet leven. Leg een **(mini)vijver** aan
- 2 Snoepjes van de natuur. Leg een **bessen- en moestuin** aan
- 3 Wonderlijk wild woud. Plant **bomen, struiken** en **klimplanten**
- 4 Wees lekker lui. Laat de **bladeren** liggen
- 5 Krachtvoer voor je tuin. Leer **composteren**
- 6 Bouw een schuilplekje. Maak een **bonentipi** of **wilgenhut**
- 7 Verwelkom nieuwe vrienden. Hang **nestkastjes** en **bijenhotelletjes**
- 8 Gratis voetenmassage. Maak een **blotevoetenpad**
- 9 Verbind het groen. Alle **tuintjes** samen
- 10 Fleur de boel op. Plant **bloeiende planten** in je tuin

Heb je een **kleine of een grote tuin?** Heb je veel of eerder weinig **tijd?** Maakt niet uit. Er is voor elk wat wils; van nestkastjes hangen over een bonentipi maken tot een vijvertje of een blotevoetenpad aanleggen. En het **resultaat?** Een tuin vol leven, om extra van te genieten!

Water *doet* leven

Hoe leg je een (mini)vijver aan?

Een kleine tuinvijver is een oase van leven: libellen, kikkers of bootsmannetjes, en zelfs vogels: ze komen allemaal naar dit zwem- of drinkbadje. Daarnaast brengt water rust in de tuin, is het leuk om mee te spelen en vormt het een welkome afkoeling in warme zomers.

Een tuinvijver hoeft niet groot te zijn. Met een minivijver creëer je al extra leven in je tuin. Je kan hem het hele jaar door aanleggen. Het duurt 1 à 2 uur. Heb je meer plaats, kies dan voor een ecologische tuinvijver. Heb je helemaal geen tijd of plaats voor een vijvertje? Vang dan regenwater op in een regenton en gebruik het om de planten in je tuin te bewateren.

Snelle plantentip: Watermunt, waterdrieblad, waternardbei, kikkerbeet, krabbescheer, aarvederkruid of gedoord hoornblad, dotterbloem, beekpunge, moeras-vergeet-me-nietje ...

Maak een minivijver in vijf stappen

1. Maak een kuip, zinken teil of wijnton van minstens 50 liter proper met water en azijn.
2. Vul de bodem met 10 cm grind of lavakorrels of kies voor kiezelsteentjes, zand of schelpjes. Dit is een ideale groeiplaats voor nuttige bacteriën en een schuilplaats voor waterdierjes. Je kan hier ook je plantjes in vastzetten.
3. Leg bakstenen aan de rand van je kuip om diepteverschillen te creëren en stapel stenen aan een zijde van de teil zodat dieren er makkelijk in en uit kunnen.
4. Vul je vijver met water. Regenwater is de meest ecologische keuze, maar niet alle planten verdragen de zuurtegraad. Leidingwater bevat meestal voldoende kalk voor de meeste waterplanten. Laat het water enkele dagen op temperatuur komen.
5. Plaats je waterplanten in de vijver. Niet te veel, want ze groeien erg snel. Kies voor inheemse waterplanten.

Extra tips

- Vissen laat je beter achterwege, zij maken het water snel troebel.
- Je plaatst je vijver best in de halfschaduw. Te veel zon warmt het water te snel op en zorgt voor algenbloei.

Drie groeiplaatsen voor waterplanten

- Drijfplanten leg je gewoon op het wateroppervlak. Ze zorgen voor wat schaduw zodat het water niet te fel opwarmt. Kikkerbeet is een mooi voorbeeld. Die lijkt op mini waterlelie.
- In het diepste deel van de vijver plant je zuurstofplanten. Aarvederkruid of gedoord hoornblad zijn hiervoor geschikt. Leg de wortelzone in de grind- of lavakorrels en fixeer ze eventueel met een steen.
- In de ondiepe delen die je hebt gecreëerd met klinkers of bakstenen plaats je moerasplanten. Voorbeelden zijn dotterbloem, watermunt, moeras-vergeet-me-nietje, waterdrieblad ...

PS: Libellen en waterkevers zijn een feest voor je vijver. Ze eten muggenlarven, dus muggen hoeft je deze zomer niet te vrezen in je tuin.

Meer op www.natuurpunt.be/vijver

Snoepjes van de natuur

Hoe leg je een bessen- en moestuin aan?

Wie is er niet verlekkerd op rode of zwarte besjes, frambozen of stekelbessen? Snoepjes van de natuur zijn het allerlekkerst, en tover je zo uit je tuin. Maar ook met verse groentjes uit de moestuin is het alle dagen feest. Hoewel heel wat mensen bang zijn van beestjes in hun moestuin, zijn die kleine diertjes van groot belang.

Snelle plantentip: Kies voor vruchtdragende planten: rode, zwarte en witte bes, framboos, doornloze braam, aardbei en alle mogelijke groentjes voor in je moestuin.

Stappenplan voor lekkere besjes

1. **Bereid je bodem voor.** Bessenplanten hebben een natuurlijke groeiplaats op een zonnige bodem nodig met een dikke luchtige humuslaag. Kies een plekje in de zon of halfschaduw. Voor frambozen en bramen hou je de plantstrook minstens 50 cm breed, bij rode bessen 1 meter. Maak de bodem kruidvrij en verwijder oude wortels en plantendelen. In de bovenste 30 - 40 cm van je bodem verwerk je een flinke hoeveelheid compost. »

2. **Plant je struiken.** De beste periode om struiken te planten is tussen november en maart. Dan zijn planten in rust. Struikjes in pot kan je in principe het hele jaar door planten, maar geef ze de eerste weken extra water. Maak het plantgat groot genoeg, knip beschadigde takken en wortels af en stop de plant in het plantgat. Vul het gat met grond en schud de struik heen en weer, op en neer, zodat de aarde tussen de wortels valt. Druk de aarde aan rond de stam en geef je plant water. Plantafstand tussen de struiken: Framboos: 50 cm – Rode bes: 1- 1,5 m – Braam: 3-5 m
3. **Bedeck de bodem.** Gebruik een flinke laag houtsnippers (5 à 10 cm), die houden de bodem vochtig en zorgen ervoor dat je minder moet wieden. Vul de volgende jaren regelmatig aan met herfstbladeren, houtsnippers of een dunne laag gazonmaaisel (max 1 cm per keer). Zo vorm je zelf een onmisbare humuslaag.
4. Bovenop de humuslaag kan je tussen de bessenstruiken nog **andere planten** zetten.
 - a. Bosaardbei: breidt zich snel uit en bedekt de hele bodem. Heerlijk zoete aardbeitjes!
 - b. Meiklokjes zijn ook een succesvolle bodembedekker
 - c. Daslook: de blaadjes zijn een goede smaakmaker in salades.
 - d. Gewone aardbeiplanten. Plant de planten 35 à 40 cm uit elkaar.
5. Vergeet de **bestuivers** niet. Er zullen enkel vruchten aan je planten komen als de bloemen goed bestoven worden. Hang een bijenhotelletje in de buurt, op een plaatsje in de zon.

Ga een stapje verder

Vraag aan je kinderen welke natuursnoepjes ze in je tuin willen. Niets houdt je tegen om naast frambozen, rode, zwarte of witte bessen ook nog ander lekkers te planten. Doornloze braam, kiwi en druif klimmen met plezier tegen gevels en schermen. Appel, peer of perzik kunnen geleid en gesnoeid worden zodat ze tegen muren kunnen groeien.

Wist je dat je ook vruchtdragende planten kan kweken in een regenpijp, wijnton of bloembak? Maak je plantgat groot genoeg en meng wat compost onder de aarde. Hang een bijenhotel op een zonnige plaats in de buurt van je planten om de bestuiving te bevorderen.

Leg je eigen moestuin aan

Er leven behoorlijk wat beestjes in je moestuin; bladluizen, lieveheersbeestjes, slakken, (gal)wespen, egels, vogels, vlinders ... in plaats van ze te lijf te gaan met verdelgers, laat je de natuur beter haar gang gaan. Richt je tuin in voor zo veel mogelijk dieren, en trek ook natuurlijke vijanden aan die je moestuin helpen onder controle te houden.

- **Heb je last van insecten** in je moestuin? Trek dan vogels aan. Jonge vogels leven uitsluitend van insecten die hun ouders voor hen verzamelen. Richt je tuin vogelvriendelijk in, voer het hele jaar door de vogels in je tuin en hang nestkastjes op.
- **Heb je last van slakken** in je moestuin? De slak is een erg nuttig diertje, maar wordt niet graag gezien in de moestuin. Trek slakkeneters aan; egels, spitsmuizen, merels, padden Bouw een takkenwal, of plant een doornige haag zodat de egel van de buren ook in jouw tuin kan, start een composthoop of leg een vijver aan.
- Maar misschien nog het belangrijkste: tover je tuin om in een aantrekkelijke natuurlijke tuin, waar natuurlijke vijanden vanzelf op afkomen.

Er is hoop in de composthoop

Als moestuinier heb je ongetwijfeld ook een composthoop in je tuin. Die is erg belangrijk, want er schuilen kleine natuurlijke vijanden in die goed van pas komen. Nuttige schimmels uit je composthoop kunnen de schadelijke schimmels in je moestuin in bedwang houden. Lees verder over natuurlijk composteren op p 14.

In vijf stappen naar een natuurlijke moestuin

1. Stop het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.

Ze verstoren de natuurlijke cyclus en maken naast onkruid ook vele andere organismen stuk. Juiste plantenkeuze en tuininrichting zorgen ervoor dat ziektes en plagen geen kans krijgen in jouw moestuin. En als je dan toch moet bestrijden, gebruik dan natuurlijke bestrijdingsmiddelen.

2. Zorg voor gewassen die passen bij jouw bodem en klimaat.

Sommige gewassen gedijen beter in zandgrond, anderen beter in kleigrond. Sommigen kunnen goed tegen wind, en anderen dan weer helemaal niet. Hou ook rekening met de seizoenen bij het planten.

3. Gun de natuur ook eens wat!

Een moestuin zonder beestjes is een illusie. Aan een aantal planten zal sowieso geknabbeld worden door slakken en vogels zullen effectief mee-eten van je kersen. Zolang er voor jou nog genoeg is, heb je niet te klagen. Maar als de dieren een plaat vormen, kan je het natuurlijk aanpakken.

4. Variatie is het codewoord tot succes.

Zorg voor een afwisseling tussen nectarplanten, groenten, fruit en kruiden, en de natuur zal je rijkelijk bedanken. Nectarplanten trekken bijen en vlinders aan, die zorgen voor de bestuiving van jouw groenten- en fruitplantjes. Je kan ook een kruiden planten in bloei laten komen. Op rozemarijn komen bijvoorbeeld prachtige lila kleurige bloemen, die bovendien ook eetbaar zijn!

5. Leg een composthoop aan.

Het groente afval uit je eigen tuin kan je composteren in je tuin. Zo is de cirkel mooi rond. Bovendien schuilen er in je composthoop natuurlijke vijanden in die goed van pas komen.

Heb je geen plaats voor een grote moestuin? Overweeg een vierkante meter moestuin, een verticale moestuin of eventueel een intensief groendak.

Meer op www.natuurpunkt.be/moestuin tuin

Wonderlijk Wild Woud

plant minstens 1 boom,
struik of klimplant

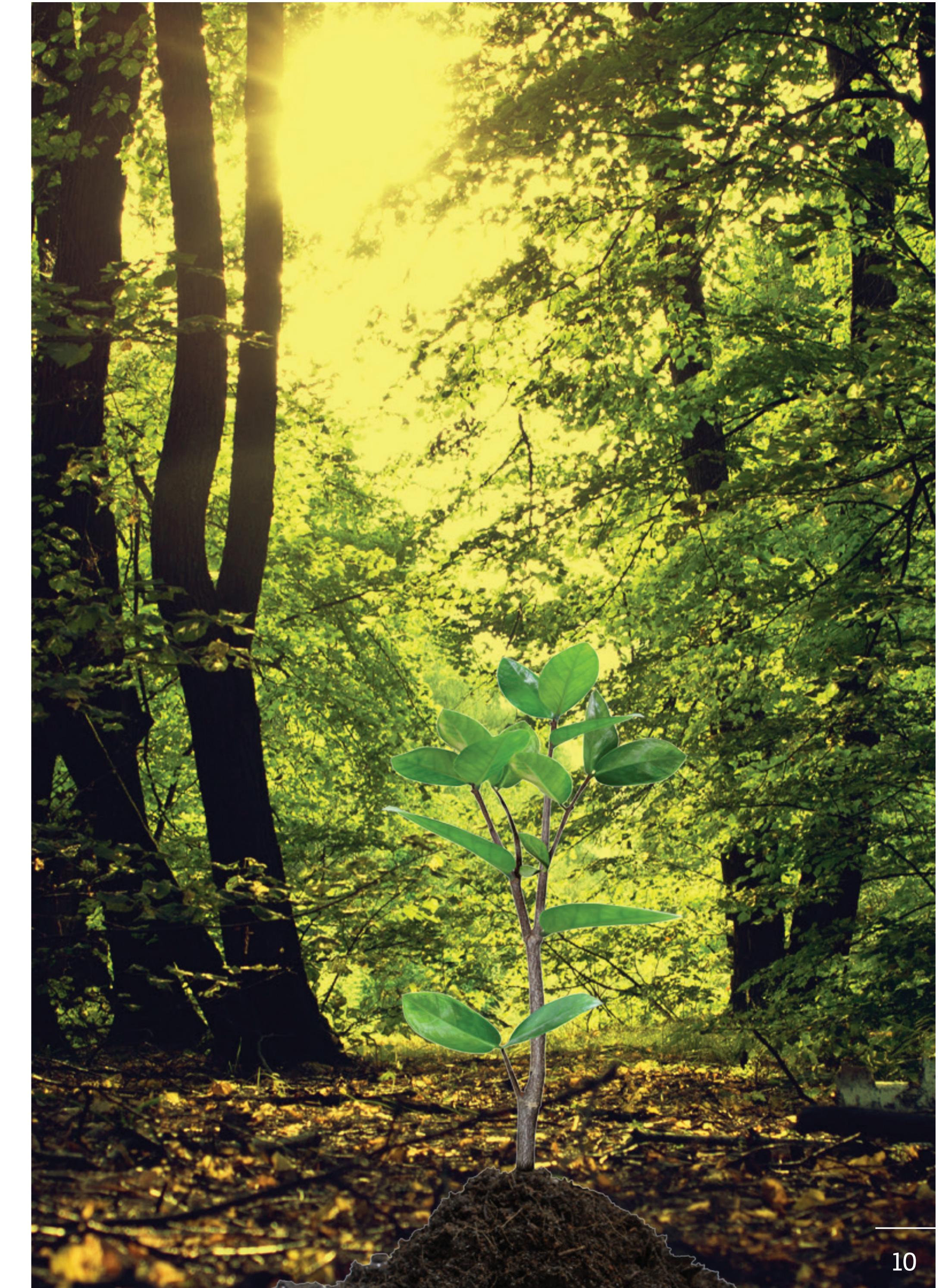
Een boom, struik of klimplant is een mooie aanwinst voor je tuin. Eens volgroeid zijn ze een thuis voor vogels en andere dieren. Wij genieten van de bomen, bloemen en de schaduw die ze creëren. In een grote tuin kies je voor bomen, in kleine tuintjes zijn klimplanten ideaal. Je zet ze tegen je gevel, omheining, schommel of versiert er je pergola mee. Nachtvlinders zijn helemaal gek op wilde bosrank of kamperfoelie.

Snelle plantentip: Kies voor bomen en struiken van bij ons: wilde kers, boswilg, veldesdoorn, taxus, hulst, lijsterbes, meidoorn, hazelaar, Gelderse roos, liguster, wilde kamperfoelie, wilde bosrank, hop of klimop.

Hoe plant ik een boom of struik?

1. Bomen en struiken plant je best wanneer ze in rust zijn (november tot maart).
2. Graaf een plantgat dat 2 keer zo diep en 3 keer zo breed is als de wortelkluit.
3. Meng compost (geen mest) onder de teelaarde en breng het deels terug in het plantgat in. Zo bepaal je de plantdiepte. »

4. Plant je boom iets minder diep dan op de kwekerij, op de stambasis zie je hoe diep hij vroeger geplant was. Spreid de wortels goed uit en knip beschadigde wortels bij.
5. Gooi het plantgat helemaal dicht en schud met de boom zodat de aarde goed tussen de wortels zakt.
6. Stamp de aarde aan een geef je boom of struik flink wat water.

Nazorg

- Geef nieuwe bomen de eerste twee jaar nog extra steun. Plaats aan de rand van het plantgat 3 palen (50 à 100 cm) en maak de boom eraan vast met een brede band (bijvoorbeeld met een oude fietsband). Gebruik liever geen touw, want dat beschadigt de stam.
- De eerste weken na het planten, tijdens de bladontwikkeling in het voorjaar en tijdens de droogte van de zomer geef je de boom of struik regelmatig extra water.
- Rond de stam laat je de bodem kaal en onbegroeid. Leg er een flinke laag compost op, die remt de onkruidgroei en verhindert het uitdrogen van de bodem. Op termijn wordt het de ideale groeiplaats voor voorjaarsboeiers als meiklokje, sneeuwklokje, daslook of boshyacint.

Kies de juiste boom of struik

Bezint eer ge begint. Meet je tuin na en onthoud dat bomen en struiken uitbundig kunnen groeien. Ze nemen plaats in, laten schaduw vallen en vragen onderhoud. Elke soort heeft haar voor- en nadelen. Overweeg ook fruitbomen. De bloesems zijn prachtig en ruiken lekker, en de vruchten zijn om van te smullen, ook voor de dieren in je tuin. Struiken zijn vooral interessant als ze inheems zijn.

- Linde en plataan zijn makkelijk te snoeien
- Wilgen trekken vocht uit drassige bodems
- Notelaar heeft een muggen werende werking
- Hazelaar lokt spechten en eekhoorntjes met zijn nootjes
- En bloeiende en vruchtdragende struiken zoals lijsterbes, sporkehout en vlier lokken veel bezoekers: bestuivers in het voorjaar en vogels in de herfst.

Hou het wettelijk in orde

- Bomen in de tuin moeten volgens het veldwetboek twee meter afstand houden van de perceelsgrens, maar als je voor een appelboom de kans hebt om 4 meter aan te houden, dan heb je zeker geen problemen met overhangende takken. In kleine tuinen kies je voor een boompje dat je regelmatig snoeit.
- Hagen kunnen gemeenschappelijk op de perceelsgrens geplant worden of anders minstens 50 cm op je eigendom.

Wie woont er in mijn boom?

Bomen, struiken en klimplanten zijn niet enkel mooi om naar te kijken. Ze zijn een thuis voor heel wat vogels, insecten en zoogdieren. Vluchten erin weg bij gevaar, maken er een nestje en vinden er voedsel. Kies je plantgoed aan de hand van de grootte en de voornaamste kenmerken van je tuin. Kies altijd voor inheemse soorten, die gedijen beter en ook de dieren in je tuin kunnen er beter mee overweg.

Zij

Kies voor klim- en slingerplanten

Heb je niet voldoende ruimte voor een boom of struik, kan je ook met klimplanten je tuin of terras opvrolijken. Sommige soorten kruipen tegen de geval met of zonder hulpklim om zich aan te hechten. Andere slingeren liever rond een boom of paal. Kies voor klimplanten bij je pergola, schommel, of tegen constructies. Kies steeds voor inheemse soorten.

Goede keuzes

- Zonder klimhulp
 - Klimop: blijft wintergroen en doet het goed in de schaduw. Het is een ideale schuil- en broedplaats voor vogels. Bloemen in september-oktober, ideaal voor bijen, zweefvliegen en late vlinders.
 - Wilde wingerd: klimt met kleine hechtschijfjes en geeft een prachtige dieprode herfstkleur.
- Klimmers met klimhulp:
 - Bosrank (clematis): Plant tussen september en mei. Kies voor de inheemse bosrank, Clematis vitalba.
 - Heggenrank: een prachtige klimplant die tussen struiken klimt. Hij groeit best op kalkrijke bodems en heeft een bijzondere band met het heggenranklieveheersbeestje en de heggenrankbij.

- Druif: ideaal voor een zuidgerichte gevel. Druiven hebben een goede voorbereiding en een regelmatige snoeibeurt nodig.
- Rozen: houden van veel zon en een goed doorlatende humusrijke bodem. Klimrozen hebben klimhulp nodig. Enkel de rozen met open bloemen zijn nuttig voor insecten. Dat zijn rozen met een enkele laag kroonblaadjes en goed zichtbare stuifmeeldraden.
- Slingerplant met klimhulp: Kies voor een inheemse soorten zoals kamperfoelie. Die staat van nature in halfschaduw. Hij slingert zich rond boomstammetjes, maar is in staat die te wurgen. Kamperfoelie ruikt vooral 's avonds heerlijk en lokt daarmee prachtige nachtvlinders.

Meer op www.natuurpunt.be/planten

Wees lekker lui

laat de bladeren liggen

Onze Vlaamse tuinen behoren waarschijnlijk tot de netste ter wereld. Mooi getrimde gazons, strak geschoren hagen, proper gesnoeide bloemenborders, ieder herfstblaadje weggeblazen ... En al dat groenafval wordt netjes naar het containerpark gebracht. Nochtans is al dit dode restmateriaal een bron van leven en doen we er goed aan om het in onze tuin te houden.

Snelle plantentip:

gevallen bladeren,
gehakseld en/of
dood hout, gevallen
fruit

Zes manieren om minder op te ruimen

Met minder werk, meer leven in de tuin? Het kan! Verwilderde hoekjes zijn een paradijs voor allerlei soorten planten en dieren. Laat de natuur gewoon haar gang gaan, en je zal zien dat het zal bruisen van leven.

- Maak een humuslaag aan: laat gevallen bladeren liggen of hark ze bij elkaar onder je struiken of bomen. Daar vormen ze een warm dekentje voor de winter en na het composteringsproces nieuw voedsel in de lente. Vogels zoals de merel,

roodborst, heggenmus en winterkoning zijn er ook verzot op. Dit is hun favoriete jachtgebied.

- Strooi hakselhout uit. Hiermee geef je prachtige paddenstoelen, zoals het guite hazenpootje en het bizarre nestzwammetje, een flinke duw in de rug.
- Leg een stapeltje dood hout in een hoekje. De roodborst, winterkoning, egel, spitsmuis en bruine kikker scharrelen hier hun kost bij elkaar.
- Laat wat afgevallen fruit van je fruitboom liggen. Vlinders en vogels ruimen het voor je op.
- Laat uitgebloeide bloemstengels staan. Dorre bloemstengels zijn de ideale winterschuilplaats voor nuttige insecten en de zaden trekken bijvoorbeeld huismussen aan. Laat ze staan tot een heel eind in de volgende lente.
- Leg een dun laagje gazonmaaisel op de kale bodem van je bloemborders of moestuin. Zo krijgt ongewenst onkruid geen kans om te kiemen en droogt de bodem minder uit.

Wie grotere hoeveelheden tuinresten heeft, kan dit samen met zijn keukenafval composteren. Dat eindproduct is de beste bodemverbeteraar die je tuin zich kan wensen. Lees verder op pagina 14.

Meer op www.natuurpunt.be/humus

Krachtvoer voor je tuin

composteer je afval

Maar liefst een derde van je afval kan omgetoverd worden in krachtvoer voor je tuin. Door te composteren doe je eigenlijk wat de natuur altijd al gedaan heeft: de natuurlijke kringloop zijn gang laten gaan. Voor vogels en egels is je composthoop een walking dinner en het best van al, een compostbak geeft geen nare geurtjes!

Hoe begin je aan een composthoop?

Composteren is niet moeilijk. In tuinen tot 400m² gebruik je een compostvat. Je kan er je tuinafval samen met je keukenafval in verwerken. Voor grotere tuinen zijn compostbakken aangewezen. Herfstbladeren, dorre bloemstengels en gazonmaaisel steek je niet in compostbak, maar gebruik je meteen in je tuin. Start in het voorjaar, de zomer of de herfst.

De beste compost met 5 tips

Verwerk je tuinresten samen met je keukenafval en deze vijf tips tot de beste bodemverbeteraar.

1. De ideale standplaats van een compostbak is de halfschaduw, met enkele uren zon per dag.
2. Zorg ervoor dat je altijd een voorraad groenafval hebt. »

3. Let op dat het afval niet te grof is, anders duurt het te lang voor het afbreekt. Knip takken in kleinere stukken.
4. Gekookte etensresten, as van hout, aarde, niet-biologische aardappel- en citrusschillen horen niet thuis op je hoop.
5. Hoe beter je mengt, hoe beter je composteerproces start.

Composteren in een grote tuin

In een grotere tuin (groter dan 400 m²) voorzie je drie compostbakken.

- 1 bak met een wachthoop waarop je kleine hoeveelheden GFT-afval samen gooit
- 1 bak waarin je hoop begint te composteren
- 1 bak waarin je het compost laat afrijpen

Meng bruin en groen materiaal: Het groene materiaal (grasmaaisel, tuin- en keukenafval) levert vooral voedingsstoffen. Het bruine materiaal (dorre bladeren en takjes, stro, houtkrullen ...) biedt structuur. Vermijd pure lagen groen of bruin materiaal: gooi ze met een riek door mekaar.

Wanneer je een grote hoeveelheid vers groenafval (grasmaaisel, haagscheersel ...) hebt, meng je dit in de tweede compostbak met het materiaal van de wachthoop en bruin materiaal.

Laat je compost ongeveer een maand in de tweede bak zijn werk doen. Schep alles door elkaar met een riek, waarbij je ervoor zorgt dat de compost die eerst aan de buitenkant zat, nu in het midden van de hoop komt. Tijdens het omzetten kan je eventueel nieuw materiaal (zoals grasmaaisel) toevoegen. Breng het over naar de derde compostbak om verder te laten afrijpen en te gebruiken.

Aandachtspunten

- Houd het vocht en de warmte in je composthoop door hem af te dekken. Maak gebruik van jutte zakken, oude tapijten, plastic zeil ... Maak je hoop niet luchtdicht, wel beschut. In klassieke compostbakken met open wanden wordt het te koud en te droog om de thermofiele bacteriën hun werk te laten doen.
- Je composthoop mag niet te nat, maar ook niet te droog zijn. Test regelmatig: knijp een handvol gemengd compostmateriaal uit. Als er water uitloopt, is het vochtig genoeg, zo niet voeg je wat water toe.
- Een grote composthoop werkt beter dan een kleine omdat de warmte- en vochtverliezen beperkter zijn.

Composteren in een kleine tuin

In een tuin tot 400 m² ga je aan de slag met een compostvat.

- Leg onderaan in je compostvat een laag van 15 cm luchtig bruin materiaal zoals stro en bladeren.
- Let erop dat je compost niet te nat wordt door te veel vers, groen materiaal toe te voegen. Hou altijd een voorraad droog, bruin materiaal achter de hand om te mengen met je keukenafval.
- Eens je compostvat het goed op dreef is, kan je eindeloos bijvullen. Onderaan kan je van tijd tot tijd rijpe compost oogsten.
- Maak gebruik van de beluchtingsstok die je bij je vat kocht. Steek hem 1 à 2 keer per week zo diep mogelijk recht naar beneden in de compost, draai hem een kwartslag en trek hem er weer uit. Herhaal dit op verschillende plaatsen. De beluchtingsstok is geen roerstok, maar dient om schouwen te trekken door het materiaal en de luchtcirculatie te verbeteren. Je brengt ook wat compostorganismen uit de diepere lagen naar de bovenste verse lagen.

Meer op www.natuurpunt.be/composteren

Bouw het mooiste schuilplekje

Hoe maak je een bonentipi of wilgenhut?

Iedereen heeft soms een plekje voor zichzelf nodig. Kleine tuintjes lenen zich meestal niet voor een echte wilgenhut (wiglo) of om struiken zo aan te planten dat ze een struikhuisje vormen, maar een bonentipi moet wel lukken.

Snelle plantentip: pronkbonen, blauwschokkers, reuk- of siererwten, verse wilgentakken

Zo bouw je een bonentipi

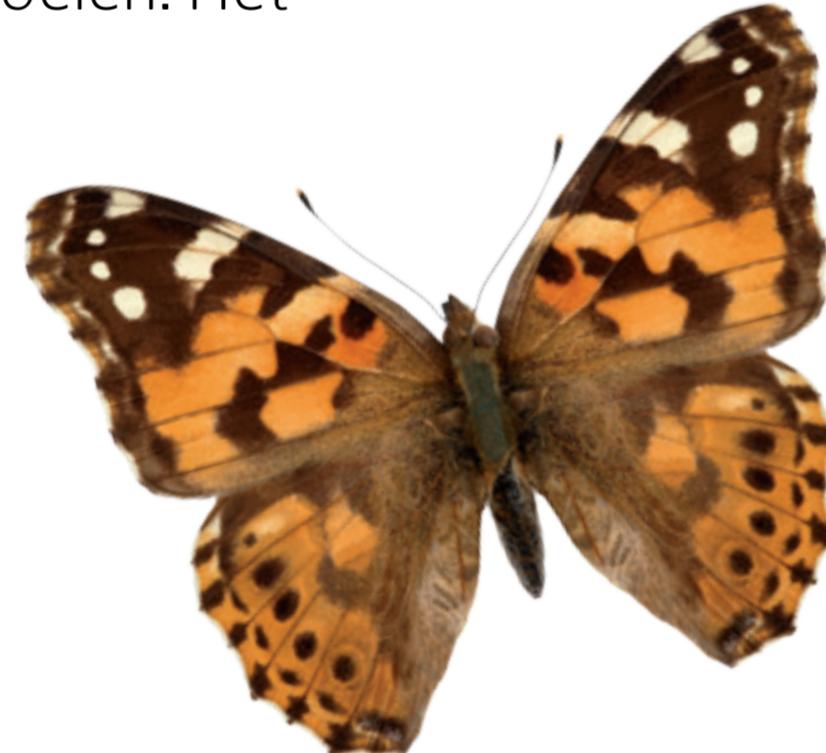
Kies minstens drie (maar liefst meer) lange takken van 2 meter en plaats die zoals een indianentent tegen elkaar. Maak de takken bovenaan vast met een sterke knoop. Aan de voet van de takken plant je vanaf half mei per tak 5 klimbonen die omhoog zullen groeien. Je kan horizontale draadjes spannen voor een extra dichte begroeiing. In de zomer heb je dan een fantastische levende hut. Je bonentipi is ook een prima schuilplaats voor dieren, nectar voor vlinders en bijen.

Gedetailleerd stappenplan voor je bonentipi

1. Teken een mooie cirkel af met behulp van een stuk touw van ongeveer 75 cm.
2. Verwijder alle begroeiing op de lijn, ter breedte van een spade (zo'n 25 cm). Werk je op je gazon, dan verwijder je de volledige graszode. »

3. Maak de bovenste 20 cm van de aarde los.
4. Leg drie stokken (bijvoorbeeld van bamboe) van minstens 2,5 meter lang vlak naast elkaar, en bind het begin van een touw aan de middelste stok op 30 cm van het uiteinde. Vervolgens maak je achten rond de drie palen, zodat je ze aan elkaar weeft. Daarna draai je tussen de palen afzonderlijk het touw een aantal keer stevig rond de kruisingen die je net gemaakt had. Zo span je de achten stevig aan. Bind tenslotte je touw vast aan een van de buitenste palen.
5. Zet nu je driepikkel rechtop met de onderkant van de stokken in de vrijgemaakte plantcirkel.
6. Plaats nu een aantal extra stokken of takken bij. Hoe meer je er zet, hoe meer je constructie al op een echte indianentent begint te lijken. Laat langs één kant wel een ruimte open, de deuropening van je tipi.
7. Aan de voet van de takken plant je vanaf half mei telkens vijf klimbonen die omhoog zullen groeien. Het kan helpen om de bonen eerst een nachtje te laten weken in water. In de zomer heb je dan een fantastische levende hut, die bovendien nog veel bestuivers als hommels en vlinders lokt.

Plantentip: Zogenaamde pronkbonen bloeien uitbundig en lokken veel bestuivers.

Variatie: Erwten kunnen al in maart-april geplant worden en bloeien in mei-juni. Kies een hoog ras, zoals de prachtige blauwschokkers met paarse bloemen. De hoogte van elk ras wordt

aangegeven op de verpakking. Je kan eventueel ook voor reuk- of siererwten kiezen. In tegenstelling tot de bonen die zich rond de stokken draaien, klimmen erwten met hechtranken. Het kan helpen om elke 30 cm een touw te spannen tussen de stokken of takken.

Periode: Ga aan de slag in maart (met erwten). Tegen eind mei heb je dan een volgroeide tipi. Voor de zomertipi plant je vanaf half mei je bonen. Zo geniet je maandenlang van je bonentipi.

Zo bouw je een wilgenhut

Heb je wel veel plaats, bouw dan een wilgenhut. De winter is de perfecte periode om knotwilgen te knotten. De takken die van die bomen gehaald worden, kan je gebruiken om een huisje te bouwen.

1. Om gemakkelijk je wilgenhut te maken, gebruik je verse takken of bewaar je ze met hun voeten in het water.
2. Knip alle zijkjes af zodat je enkel lange takken overhoudt.
3. Graaf een cirkelvormige geul van ongeveer 50 cm diep en plant om de 30 cm een tak een beetje schuin in de grond.
4. Vul de geul weer op met aarde en stamp hem goed aan.
5. Bind de takken aan de bovenkant samen en geef ze elke dag water tot ze stek genoeg zijn om voor zichzelf te zorgen.
6. In het voorjaar zal je hut vanzelf beginnen groeien.

Periode: bouw je wiglo in de winter, zodat je in de lente er al van kan genieten!

Meer op www.natuurpunt.be/tipi

Verwelkom nieuwe vrienden

geef een thuis aan wilde diertjes

Vogels, bijen, vlinders, vleermuizen, lieveheersbeestjes, egels ... je doet al je dierenvriendjes een plezier met een huisje in je tuin. Open voor alle soorten een geschikt plekje om te wonen en ontvang alle dieren met open armen.

Wie woont waar? Waar woon jij?

- **In de stad** maken een mussenappartement of gierzwaluwkast een goede kans om bezet te worden en ook een vleermuizenhuis tegen de gevel is geen slechte keuze.
- **Aan de stadsrand** kan je proberen om een nestkast voor de pimpel- of koolmees, roodborst of winterkoning te hangen. Ook egels kan je een schuilplaats geven onder een houtstapel.
- Een hotel voor wilde bijen is **overal** een succes, zolang je het maar in de zon hangt.

Nestkastjes voor vogels

Vogels zoeken je tuin op voor veiligheid, voedsel en een plek om te broeden. Dat broeden kan in een zelfgebouwd nestje of een kant-en-klare nestkast die jij voor hen voorziet. Nestkasten heb je in alle soorten en maten en daar is een reden voor; ze zijn op maat gemaakt voor elke vogelsoort. De eerste tip: Kijk goed welke vogels je tuin bezoeken en koop of maak een nestkast op maat.

Vlinders en vogels in je tuin beloeren is een geweldige belevenis. Mezen, mussen, vinken, koninginnepages of dagpauwoogjes ... hou jij ze uit elkaar?

Natuurpunkt organiseert op vaste tijdstippen een vlinder- en vogeltelling.

Alle info vind je op
www.vogelweekend.be
www.vlinderweekend.be

Ontdek het rijke aanbod aan nestkastjes op
www.natuurpunkt.be/winkel

Waar hang ik mijn nestkastjes best op?

Een nestkast zal niet gebruikt worden als ze niet op de juiste plaats hangt.

- Hang de invliegopening weg van het zuidwesten, de heersende windrichting.
- Hang de nestkast tussen 2 en 5 meter van de grond.
- Als je meerdere kastjes hangt, plaats ze dan niet te dicht bij elkaar. Lasten voor verschillende soorten hang je minstens 3 meter uit elkaar. Kasten voor dezelfde soort hang je minstens 10 meter uit elkaar.
- Houd de aanvliegroute vrij: er mogen geen takken of bladeren net voor de opening hangen.
- Halfopen kasten hang je wel in de begroeiing.

Hoe onderhoud ik een nestkast voor vogels?

Je kan de nestkastjes het hele jaar door laten hangen in je tuin. Sommige vogels brengen er graag de winter in door. Wil je ze toch weghalen voor de winter, wacht dan tot in september, en hang ze terug vanaf begin februari. Haal het oude nestmateriaal weg en maak het nestkastje proper met heet water en een borsteltje. Gebruik geen chemische producten.

Nestkast voor vlinders

Door de verticale sleuven van vlinderkasten kunnen vlinders een ongestoord rustplekje opzoeken voor de nacht en voor de winter. In praktijk blijkt dat voornamelijk spinnen en allerhande kleine

insectjes de weg naar de vlinderkasten vinden, en dat je er zelden een vlinder in ziet. Laat je echter niet ontmoedigen!

Ruim je tuin niet te hard op voor de winter

De meeste vlinders overwinteren als rups of pop. Eitjes, rupsen en poppen zitten op planten of uitgebloeide stengels, in het strooisel, onder dorre bladeren, in het gras of in de grond. Ruim je tuin dus niet te proper op voor de winter. In een schoon geharkte tuin kan geen vlinder overwinteren.

Bijenhotel voor wilde bijen

Stappenplan: bijenhotel maken met hout of zand

Driehonderd van de 350 bijensoorten in ons land zijn solitair. Ze wonen in holletjes en die vinden ze steeds minder. Maak zelf een bijenhotel voor hen: Neem een blokje hard hout en boor er een gaatje in van 2 tot 9 mm breed en 10 cm diep. Een bundeltje riet of bamboe werkt ook. Of koop een kant en klaar bijenhotel in de winkel.

Heel veel bijensoorten nestelen in de grond. Voorzie een zandhoop op een zonnige, beschutte plek in de tuin. Gebruik dekzand of leemzand en stabiliseer jouw bijenzandbak met enkele grote keien en pioniersplanten, zoals oranje havikskruid. Een met zand gevulde bloembakken in een zonnig hoekje van de tuin is een goed alternatief voor wanneer je geen leemzand kan vinden.

Waar hang ik een bijenhotel best op?

- Hang je bijenhotel op een zonnige plek
- Richt je hotel zuidwaarts
- Zorg voor bescherming tegen regen en wind en vermijd het gebruik van verf of vernis
- Hergebruik je hotel jaar na jaar

Hoe onderhoud ik een bijenhotel?

Een bijenhotel vergt geen onderhoud. Bijen metselen de gangen dicht. Daarachter brengen de larven de winter door. De kersverse bijtjes maken de buisjes van binnenuit open wanneer ze er klaar voor zijn. Het enige wat je moet doen, is het bijenhotel op een droge plek in de zon hangen. Kuis je bijenhotel bij de lenteschoonmaak dus zeker niet uit! De eerste bijen kan je al in het voorjaar verwachten.

Nestkast voor vleermuizen

Ook vleermuizen zijn gebaat bij een nestkast. Hoewel je maar weinig in contact komt met vleermuizen, kan je ze toch helpen in je tuin. In ruil maken de luchtacrobaten jacht op de insecten in je buurt.

- Hang je vleermuizenkast minstens 3 meter hoog aan een stevige boom met de voorzijde naar het zonlicht, op een rustige plek.

- Zorg dat de aanvliegopening vrij is, zonder takken of bladeren voor de invliegopening of direct onder de kast. Vleermuizen versturen, vangen, doden of hun verblijfplaats vernietigen of onbereikbaar maken is bij wet verboden.
- Heb je vragen over vleermuizen? Bel de infolijn via 1700.

Een huis voor egels

Egels zijn leuke dieren om in je tuin te hebben, maar kunnen luidruchtig zijn. Je helpt hen met een bladeren- of composthoop. Laat bladeren, een takkenhoop, boomstronken of een composthoop in de tuin liggen. Hieronder kunnen egels een nest maken. Ruim een composthoop nooit op voor je gecontroleerd hebt er een egel in slaapt.

Wil je een egel in jouw tuin een fijn onderkomen geven, dan kan je ook een egelnestkast aankopen via www.natuurpunt.be/winkel of er zelf in elkaar timmeren.

Meer op www.natuurpunt.be/nestkastjes

Gratis voetenmassage

Maak een blotevoetenpad

Hou je niet van een betonnen pad in je tuin, en loop je liever met je blote voeten over verschillende soorten ondergrond? Leg een blotevoetenpad aan! Zo'n pad laat ook regenwater doordringen in de bodem en biedt schuilplaats aan tientallen diersoorten.

Leg een blotevoetenpad aan
in je tuin.

Gebruik verschillende ondergronden zoals stukjes gazon, paden van houtsnippers, ronde kiezeltjes, droog zand, een omgevallen boomstam, boomschijven, niet te scherpe natuurstenen of enkele betondals.

- Dit heb je nodig: houtsnippers, kiezeltjes, droog zand, boomschijven, betondallen, worteldoek, kruiwagen, spade, schopje, borstel.
- Periode: Het hele jaar.

Nieuw leven: Onder je stapstenen krioelt het van het leven. Duizend- en miljoenpoten en mieren vinden er een veilige thuis. Ga op zoek naar pissebedden, duizendpoten en zwarte wegmieren. Die laatste kunnen niet steken én zijn van levensbelang voor een gezonde tuin.

Stappenplan: blotevoetenpad met stapstenen

Een pad hoeft natuurlijk helemaal niet volledig te zijn. Stapstenen met gazon of andere planten ertussen zijn in principe al voldoende. Mogelijke stapstenen zijn betondallen, klinkers, platte natuurstenen ... Boomschijven zijn ook leuk, maar als ze nat worden zijn ze nogal glad.

1. Maak een selectie van je stapstenen.
2. Graaf de stenen net zo diep in dat ze met hun bovenkant gelijk komen met de bodem. Dan kan je het gazon zonder problemen maaien met de grasmaaier.
3. Voor arme bodems kan je kruipijm gebruiken tussen de stapstenen in plaats van gazon. Die kan redelijk goed tegen betreding en bloeit prachtig roze in de vroege zomer.
4. Of maak zelf je eigen stapsteen.
 - Neem een plooibare plastic band van minstens 5 cm hoog en plooい die in een cirkel. Maak een betonmengsel van 1 deel cement, 2 delen rijnzand, 3 delen grind en voeg water toe tot het een smeulig mengsel is. Giet dit mengsel in de cirkel en leg bovenop een rabarberblad (of ander groot blad) met de nerven naar beneden. Laat enkele uren drogen en haal het blad eraf. Je hebt nu een mooie afdruk. Laat de stapsteen nu enkele dagen verder uitharden.
 - Maak een mozaieksteen met kleurrijke kiezels. Hiervoor graaf je op de plaats waar de stapsteen moet komen 10 cm diep uit. Vul dit aan met een stabilisé-mengsel

van 1 deel cement op 8 delen rijnzand. Maak een mozaïektekening naar keuze en vul ook tussen de kiezels aan met de stabilisé. Besproei heel zachtjes met water (bv met een plantenspuit) en laat enkele dagen uitharden.

Stappenplan: volledig blotevoetenpad met verschillende ondergronden

5. Bepaal eerst waar je pad moet komen en duidt dit aan met stokjes, lint of stoepkrijt ...
6. Maak je pad niet breder dan een meter.
7. Graaf ongeveer 10 cm uit en plaats een bord. Dat kan bestaan uit bordstenen, maar er zijn ook randen uit hout of gerecycleerd plastic, verkrijgbaar in de doe-het-zelf-zaak of tuincentra.
8. Een bord hoeft niet volledig waterpas te staan, tenzij je tuin dat wel is.
9. Op de bodem van het pad leg je best een worteldoek. Die kan je krijgen op rollen van een meter breedte.
10. Vul 10 cm aan met de gewenste ondergronden. Maak een keuze tussen witzand, rijnzand, kleine en grote kiezels, mos, graszoden, boomschors, hakselhout ...

Meer op www.natuurpunt.be/blotevoetenpad

ps: hier vind je ook een instructiefilmpje van Joeri Cortens die stap voor stap meewerkt aan je pad!

Verbind het groen

alle tuintjes samen!

Veel dieren kunnen niet vliegen of klimmen en verplaatsen zich enkel over de grond. Ommuurde tuinen zijn dan ook zo goed als onbereikbaar. Kies voor een natuurlijke haag of maak een doorgang in je omheining om egels, kikkers of padden door te laten.

Levende omheining

Welke haag kies je?

Kies voor inheemse bladverliezende struiken als haag. Die zijn beter aangepast aan onze bodem en ons klimaat, volgen het ritme van seizoenen en ook onze wilde dieren weten er van wanten mee.

- Omdat planten met blote wortel uit volle grond gerooid worden, kan je ze pas aanplanten wanneer ze in rust zijn: van begin november tot einde maart.
- Let er op dat de wortels niet uitdrogen of bevriezen. Plant je haag onmiddellijk na aankoop. Indien dat niet mogelijk is, graaf je ze tijdelijk in een kuil in.
- Wanneer je de haag op je eigen perceel plant, hou je minstens 50 cm afstand tot de perceelsgrens.

- Graaf een sleuf van ongeveer 40 cm diep en 40 cm breed en maak de grond goed los. Je kan de bodem verbeteren met compost.
- Vier planten per meter volstaan om een mooie dichte haag te krijgen. Plant net zo diep als ze op de kwekerij gestaan hebben (ongeveer 5 cm boven de eerste wortels)
- Druk de grond goed aan en giet de platen aan.

Maak een toegangspoortje voor dieren in je hek

Heb je een omheining en wil je graag iets doen voor de egels in je buurt? Graaf dan onder je omheiningen een egeltunnel van minstens 20 x 20 x 20 cm. Druk de aarde langs de zijkanten goed aan en klaar is kees.

Meer op www.natuurpunt.be/hagen

Fleur de boel op

Het hele jaar door
bloeiende planten in je tuin

Bloemen vind je in alle geuren en kleuren. Kies voor je tuin inheemse planten die nectar voorzien voor vlinders en bijen. Zorg ervoor dat er jaarrond bloeiende planten in je tuin te vinden zijn. Overal waar je wil kan je bloemen planten, zelfs in je gazon. Bekijk je opties. Kies vooral inheemse soorten, die gedijen beter en zijn een betere voedselbron voor vlinders en bijen. Want hoe groter je nectaraanbod, hoe meer bijen en vlinders je tuin in de zomer zullen opvrolijken.

Plant bloembollen

Eenvoudig, goedkoop en makkelijk. Kies liefst verwilderingsbloembollen; lente- of herfstboeiende soorten die je kan laten zitten tijdens de winter. Ze komen elk jaar terug en vermeerderen zelfs.

- Plant de bloembollen in het najaar (september - oktober).
- Maak het plantgat voor kleinere bloembollen 7 cm diep. Grote bloembollen plant je 2x zo diep als de hoogte van de bloembol.
- Als je in het gazon plant zorg er dan voor dat dit niet op de meest belopen plaats is. Maai de eerste keer je gazon wanneer de bladeren van de bloemen verwelken.

Snelle plantentip:

- **In je gazon:** krokus, boeren- of herfstkrokus, narcis.
- **In je humuslaag** onder bladverliezende struiken en bomen: wilde hyacint, sneeuwklokje, meiklokje, bostulp, daslook, winterakoniet, oosterse sterhyacint
- **In een zonnige border:** blauwe druifjes, sierui, botanische (kleinbloemige) tulpen, zoals tulipa tarda, tulipa urumiensis

Eénjarige bloemen in een bloemenweide

Een bloemenakker is een verzameling van fleurige éénjarige bloemen. Die bloemen hebben een kale bodem nodig om te kiemen. Ze groeien snel en bloeien nog hetzelfde jaar. Tijdens de winter sterven ze af.

- Zaai tussen half maart en eind mei
- Verwijder eest alle begroeiing, spit de aarde om en haal ook hinderlijke wortels weg. Voeg geen compost of meststoffen toe.
- Volg de aanwijzingen op de verpakking. Zo schat je het aantal m² dat je kan inzaaien niet verkeerd in.
- Als de planten opkomen kan het nodig zijn om andere planten er tussenuit te trekken.
- Voor een mooi resultaat zal je jaarlijks opnieuw de bodem moeten verstoren door te spitten of te harken en opnieuw inzaaien.

Snelle plantentip: korenbloem, klaproos, kamille, gele ganzenbloem, bolderik... Er bestaan ook speciale mengsels voor bijen.

Meerjarige bloemen in een bloemenweide

Hier staan meerjarige planten die elk jaar terugkomen en er groeien ook grassen tussen. Je kan dit best vergelijken met een bloemrijk hooiland, dat je 1 of 2 keer per jaar maait (juni-juli/sept). Laat het maaisel enkele dagen drogen zodat de zaden kunnen rijpen en vallen. Plantmethode en -periode zijn identiek aan de bloemenweide met éénjarige bloemen.

- Het eerste jaar zal de bloemenweide niet zo uitbundige bloeien
- In september maai je een eerste keer. De vaste planten hebben nu kleine rozetjes gevormd waaruit ze volgend jaar verdorren groeien.

Snelle plantentip: gewoon duizendblad, barbaarkruid, knoopkruid, groot streepzaad, wilde peen, slangengruid, gewone reigersbek, glad walstro, stijf havikskruid, schermhavikskruid, Sint-Janskruid, gewoon biggenkruid, zandblauwtje, vertakte leeuwentand, gewone margriet, gewone veldbies, muskuskaasjeskruid, smalle weegbree, brunel, scherpe boterbloem, kleine ratelaar, dagkoekoeksbloem, gele morgenster, hazenpootje, middelste teunisbloem

Bloemen in bloemborders

Heb je een plekje aan de rand van je tuin, waar enkel uren per dag de zon op schijnt? Dan is een bloemenborder zeker iets voor jou.

- Maak de grond onkruidvrij, spit hem om en verbeter met compost. Als de planten erg droog zijn, dompel je ze eerst in een emmer water en laat de grond zich volzuigen.
- Zet dan alle planten in hun pot op de juiste plek. Tevreden? Graaf dan de plantgaten en zet alle planten net zo diep in de grond als ze in de pot stonden.
- Geef voldoende water en wied regelmatig tot de planten de oppervlakte helemaal bedekken.

Snelle plantentip

- Planten op normale niet te droge tuingrond: kruipend zenegroen, wilde akelei, ruig klokje, rapunzelklokje, grote centaurie, vingerhoedskruid, koninginnekruid, gele dovenetel, gewone margriet, kittenstaart, muskuskaasjeskruid, gewone smeerwortel, kogeldistel, monnikskap.
 - Heel droge en warme plaatsen zijn de ideale groeiplaats voor mediterrane kruiden en bloemen; lavendel, wilde marjolein, tijm, salie ... Ze combineren mooi met veldsalie, kittenkruid, ezelsoor, rode zonnehoed, hemelsleutel, slangengruid, reseda, steentijm, zonneroosje.

Bloemen in bloembakken

Natuurlijk zijn er ook nog bloembakken voor op kleine oppervlaktes en koertjes. Die moet je regelmatig water geven. Een alternatief is

om planten te kiezen die van droogte houden. Vul hiervoor je bloembak met een mengsel van rivierzand en potgrond (50%). Af en toe water geven blijft noodzakelijk, maar het hoeft niet zo frequent.

Bloemen in je gazon

Je grastapijt moet vooral functioneel zijn. Vijf tips voor een gazon in de nieuwe stijl:

- Gebruik geen chemische onkruidverdelgers en/of meststoffen. Je gras groeit trager waardoor je minder moet maaien. Zo kunnen er meer bloemen in bloei komen, en moet je op termijn nog minder maaien.
- Laat mos toe. Een mostapijt is altijd mooi groen en moet zelden gemaaid worden. Bovendien is het lekker zacht. Ook paddenstoelen houden er van.
- Laat bloemen toe: Madeliefjes, klavers en paardenbloemen krijg je snel. Soorten als gewoon biggenkruid, muizenoorntje en margriet wijzen op verschraling, een teken dat je gazon zeer interessant is voor insecten en graslandpaddenstoelen.
- Maai niet te vaak: Geef bloemen kans om te groeien en gun insecten een schuilplaats. Laat telkens een deel van je gazon staan, bijvoorbeeld aan de rand. Daar kunnen wilde bloemen, zoals witte klaver, in bloei komen.
- Laat maaisel niet liggen. Zo voorkom je extra aanraking en kan je gazon verder verschralen: minder maaierwerk en meer bloemen.

Meer op www.natuurpunt.be/bloemen

Ga nog een stapje verder

Wil je alles uit de kast halen voor je tuin en de natuur?

Ga dan nog een stapje verder.

Op www.natuurpunt.be/tuin vind je nog méér tips en stappenplannen.

Wat dacht je van een groendak, een tuin vol paddenstoelen of tips voor meer vlinders in je tuin?

ROODBORST Innemende zanger met romantische inborst. Houdt van struikgewas, humus en zweele avonden.

KLEINE VOS Vrolijke feestneusvlinder met een eigen drankrietje. Houdt van zoete nectarcocktails en warme zomerdagen.

DAGPAUWOOG Kleurrijke vlinder met ogen om in te verdwalen. Houdt ervan om rovers op het verkeerde been te zetten.

7-STIPPELIG LIEVEHEERSBEESTJE Trendy rood kevertje met 7 zwarte stippen. Houdt van bladluizen en omgekeerde bloempotjes met hooi.

EGEL Stekelige bolster met een zachte pit. Houdt van naaktslakken-buffet en lange wandelingen.

NEUSHOORNKEVER Bizarre reuzenkever met een wipneus. Houdt van houtsnippers en compost.

ZEBRASPRINGSPINNETJE Warmbloedige acrobaat met zebrastrepen. Houdt van halsbrekende toeren op zonbeschenen muren.

HOMMEL Zachtaardige workaholic, staat in voor al uw stuifmeeltransporten.

VUURLIBEL Lady in red. Houdt van waterballet en zonnige lentedagen.

ALPENWATERSALAMANDER Slome slungel met oranje rode buik. Houdt van humus, houtblokken en heerlijk helder H2O.

BRUINE KIKKER Coole kikker met tijgermotief. Houdt van een teruggetrokken leven en nachtelijke uitstapjes bij de buren.

DWERGVLEERMUIS Schimmige snelheidsduivel met onstilbare honger. Houdt van gifvrije tuinen en een warme schuilplaats onder dakpannen, in spouwmuren of een zuiderse nestkast.

MEREL The Man in Black. Houdt van regenwormen en originele nestplaatsen.